

Bidrag til Eskimoernes Fortidshistorie. II.

Geografisk Tidsskrift, Bind 20 (1909)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0020-PDF/gto_0020_67410.pdf

Link til website:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=67410>

pdf genereret den : 22/5-2008

Bidrag til Eskimoernes Fortidshistorie. II.

Af

Cand. mag. William Thalbitzer.

Her spørges ikke om Eskimokulturens Oprindelse. Alligevel turde det ikke være af Vejen, førend vi fortsætter denne Undersøgelse, at søge klargjort, hvad der egentlig kan menes med dette ofte stillede Spørgsmaal. I Virkeligheden forekommer det mig at være tvetydigt og ialtfald lettere at kunne føre til Forvirring end til Klarhed. Hvad vil en Kulturs Oprindelse sige? og særlig den eskimoiske Nations? hvor i Tiden begynder den, og hvor ender Urfædrenes føreskimoiske Kultur for at afløses af den eskimoiske? Der er paa Forhaand stor Sandsynlighed for, at en gammel Nations Kultur er sammensat af mange Traade, hvis første Spinding tilhører saa mange forskellige Tider og Værksteder, at det maa synes haabløst at naa lige langt tilbage langs alle Traadene og altsaa til et bestemt Oprindelsespunkt. Dertil kommer Vanskeligheden ved nu at fastslaa, hvad der skal regnes for typisk eskimoisk, og hvad der kun er „Laan“ eller „almenmenneskelig Tendens“.

Hvad er mest typisk for det Folk, vi kalder Eskimoerne? Hver Forsker vil formodentlig fremdrage Træk fra sit Omraade: der er de fysisk-antropologiske Særkender, der er visse Samfundsformer, Redskaber, Erhvervsmaader, Angakokkulturen, Sproget, Aandslivet osv. — til syvende og sidst vil man enes om, at de typiske Særkender tilsammentagne, fra hvert Omraade, udgør den eskimoisk-nationale Kultur. Men hvad saa? Umuligheden af Problemet om Kulturens Oprindelse bliver herved først ret fastslaaet. Det viser sig maaske, at Redskabskulturen først efterhaanden gik over til et Folk, der talte eskimoisk uden forøvrigt oprindeligt at have kendt den nuværende eskimoiske Erhvervskultur. Hvis det, saaledes som Dr. Steensby har paavist, maa anses for givet, at Eskimoernes Kultur (d. v. s. Erhvervs- og Redskabskultur) har udviklet sig under højarktiske Forhold, er deres Kulturs „Oprindelse“ saa dermed fastslaaet, og tør man ikke tale om Eskimokultur før den Tid? Er det utænkeligt, at Oprindelsen til Eskimoernes Erhvervs- og Redskabskultur laa hos et Folk, der talte et andet Sprog end eskimoisk? Eller Eskimokulturen, kunde man hævde, maa være nøje knyttet til Folkets egen Fysik; hvor vi ikke har med

det nuværende Eskimofolks egne Forfædre at gøre, kan vi ikke med nogen Ret tale om „eskimoisk“ Kultur. Dermed skulde Sagen altsaa overlades til Antropologerne. Men nu viser det sig maaske ifølge disses Afgørelse, at for 2000 Aar siden begyndte der en Sammenblanding af 2 eller flere Folkeslag, hvis blandede Efterkommere vandrede ud til arktiske Kyster; de førte hist en Stump og her en anden Stump af Sprog og aandelig Kultur med sig fra de forskellige Stamfolk, de udgik fra, og optog som Fælleseje de spredtvis gjorte Opfindelser, som Livet under de arktiske Forhold fremtvang — af et saadant Kaos kunde denne (og enhver) Kultur gjerne tænkes fremgaaet: hvor bliver i saa Fald det typiske af? saa bliver jo alt lige indtil Sproget, ja indtil Blodet, kun Laan og Tillæmpning.

Men navnlig maa det siges: jo mere vi saaledes skyder Spørgsmaalet tilbage, jo mindre sikkert har vi at holde os til.

Det forekommer mig at have større Værdi, i Erkendelse af at hvert enkelt af Eskimonationens Særkender har gaaet sin egen skæve Gang og har sin egen „Oprindelse“ snart indenfor og snart udenfor den eskimoiske „Race“, at nøjes med at forfølge Udviklingshistorien af hver enkelt Kulturform for sig, f. Eks. Husformens, Samfundsformens, Trommens, Angakokdomets, Sprogets ovs. Indtil videre maa vi saa tage det for givet, at Besvarelsen vil falde forskelligt ud for hver Form, snart tydende i en og snart i en anden Retning. Vi maa regne med alle de mange indre Uoverensstemmelser, som følger af, at Opgaven er sammensat.

Dette er i Virkeligheden at tage Konsekvensen af, hvad der hidtil er foregaaet indenfor Eskimologiens Omraade. Thi hidtil er næppe to Specialforskere naaet til Enighed angaaende Spørgsmaalet om, hvor eller hvoraf Eskimoernes Kultur er oprundet. Rinks Hypotese om Nordvestterritoriets, især Alaskas, Floder som Eskimoernes første Vandringsveje (i Amerika) afløste C. R. Markhams Teorier om Eskimoernes direkte Indvandring fra Asien. Endnu længere mod Øst forskydes Omraadet, da F. Boas fremsatte sin Hypotese om Eskimokulturens Oprindelse i Egnene vest for Hud-

sonsbugten, medens han betragter Alaska-Eskimoerne som „recent intruders“¹⁾. Teorierne om Udbredelsen og Vandringerne er meget forskellige, tildels modsigende hverandre. Endogsaa for Grønlandernes Vedkommende gælder det, at Mening staar mod Mening i Spørgsmaalet om, ad hvilke Veje de er komne til deres nuværende Bopladser. De fleste Forskere er dog enige om, at deres Ankomst har fundet Sted til meget forskellige Tider, altsaa ved Indvandring af Grupper tilhørende forskellige Generationer og „Stammer“.

I det Følgende skal jeg mindre bestræbe mig for at rime alle de forskellige Resultater sammen, hvortil de enkelte Særundersøgelser fører, end for at fremstille dem i Lyset af de Forudsætninger, hvorunder de er fremkomne, og med de Modsætninger de staar i til hverandre. Der vil allerede være meget vundet, om man paa et Omraade kan fastslaa den kronologiske Orden af de enkelte Kendsgerninger. I de fleste Tilfælde maa vi vel nøjes med at paapege Overensstemmelser eller Forskelle, nærmere eller fjærnere Slægtkab uden at kunne afgøre Aldersforholdet.

Paastanden om, at Eskimoerne i gammel Tid har foretaget Vandringer norden om Grønland til Østkysten, kan vel nu betegnes som mere end en blot Teori, efterat det er lykkedes Mylius-Erichsen paa sin sidste Ekspedition at paavise Spor af tidligere Bebyggelse i Grønlands-Øens nordligste Fjorde — ligesom han paa sin første Ekspedition til Kap York godtgjorde, at Melvillebugten har været beboet i gammel Tid. Ringen er dermed sluttet, og Østgrønlandernes Columbus-Sagn om den vidtberejste Uiar-teq, der drog ud fra Ammassalik i sydlig Retning og efter et Aars Forløb og efter mange Æventyr vendte tilbage nordfra, er blevet noget mere end et blot Æventyr; kan hændt, at der i Sagnet skjuler sig en Erindring om en Tid, da Østgrønlanderen var sig klart bevidst, at han levede paa en stor Ø, saa at det er et halvhistorisk Minde fra Eskimoernes første Tider i Grønland. Ialfald vil vi i dette Sagn se et Symbol paa den Sandhed, at den grønlandske Nation i gamle Dage, med deres Slæder og Skindbaade, har foretaget en Omvandring af deres lille Verden.

Til at begynde med skal jeg omtale nogle nyere Undersøgelser, der i Forbigaaende ialtfald beskæftiger sig

¹⁾ Boas, Eskimo of Baffin Land and Hudson Bay (Bull. Amer. Mus. Nat. Hist. XV, S. 370), 1901.

med Udviklingsfaserne af visse eskimoiske Redskaber, og som deraf vil drage visse Slutninger angaaende Eskimogruppernes tidligere Vandringer.

Der er to nyere Arbejder af etnografisk Indhold, som søger hver paa sin Vis at give Bidrag til Spørgsmaalet om Øst- og Vestgrønlandernes historiske Forhold til hinanden.

O. Solberg: Beiträge zur Vorgeschichte der Ost-Eskimo. Steinerne Schneidegeräthe und Waffenschärfen aus Grönland. Mit 12 Lichtdrucktafeln etc. (= Videnskabs-Selskabets Skrifter. II. Hist.-Filos. Klasse 1907 No. 2). Udgivet for Fridtjof Nansens Fond. Christiania 1907.

Den norske Etnograf O. Solberg har ifjor gennem sine Undersøgelser af Stenknive og Vaabenspidser fra Grønland kunnet fremlægge et paa den arktiske Arkæologiske Omraade banebrydende Arbejde. Gennem aarlange Studier i Udlandets og i hjemlige Museer er det lykkedes ham at skaffe sig Oversigt over de mange Samlinger af etnografiske Sager fra Grønland¹⁾, der baade i ældre og nyere Tid er spredt ud over Verden. For første Gang gives der i dette Værk en Oversigt over Fundpladserne i Grønland i Forbindelse med en Vurdering af de fundne Sagers arkæologiske Betydning²⁾.

¹⁾ Foruden den danske Samling af eskimoiske, særlig grønlandske Sager i vort Nationalmuseum, hvoraf store Dele skyldes danske Ekspeditioner i Grønland, udførte af K. J. V. Steenstrup, Søofficererne Ryder, G. Holm, G. Amstrup skal jeg nævne de etnografiske Samlinger hjembragte fra Vestgrønland af Geologen Giesecke (Wien), af A. E. Norden-skiöld (1870), af den danske Læge C. G. F. Pfaff, hvis gennem 20 Aar opsparede Privateje ikke forblev i Danmark, men blev solgt over i svensk Privateje for til sidst at ende i det etnografiske Museum i Stockholm, endvidere af Sommer, Drygalski (Berlin), Kumlien (Washington), A. Helland (Kristiania) og fra Østgrønland den anden tyske Nordpolar-ekspedition (1869–70 Berlin), A. G. Nathorst (1899 Stockholm) og gentagne Gange norske Hvalfangere, der har gjort Landgang paa Claveringøen og nordligere.

I 1906 har to Østrigere haft Tilladelse til at samle etnografiske Sager (deriblandt 44 Numre Gravfund) i Vestgrønland, og Direktør Ryberg har dertil skænket dem en etnografisk Samling (hvoriblandt ogsaa Gravfund) fra Ammassalik i Østgrønland. Samlingen findes nu i Wien.

²⁾ Som Afhandlingens Forløbere kan nævnes enkelte mindre Arbejder af Murdoch og Mason, ligesom fra dansk Side baade C. Ryder og G. Holm i „Meddelelser om Grønland“ har givet værdifulde Bidrag til en Grønlandsarkæologi. Den foreliggende Afhandling adskiller sig fra Forløberne ved sin Begrænsning i Valget af de Redskaber (Stenredskaber) og af det Omraade (Grønland), den særlig undersøger, endvidere

Det har især interesseret Forf. at bestemme de oprindelige Redskabstyper, f. Eks. Skraberne, Knivene, Borespilserne, Økserne, Vaabenspidserne osv., og at paavise deres Differentiation til nye Formationer. Der er Overgangsformer, der tilhører den egentlige grønlandske Stenalderkultur, og andre, der falder sammen med den begyndende Jernalderkultur, og som har givet Anledning til ældre Formers Uddøen (Skraberne). Overgangstiden har været til Enden af det 17de Aarhundrede (S. 28). Ved Egedes Ankomst, paastaar Forf. (S. 3), var i Sydgrønland og i det sydlige Nordgrønland Stentekniken allerede forlængst en tabt Færdighed.

Der er en Art blød Kiselskifer i Grønland, der optræder i forskellige Farver og med forskellig Grad af Haardhed — Forf. mener, at det er den samme Sten, som Eskimoerne benævner *angmak* (udtal *ammäg*) — som har været særlig yndet til Forarbejdelsen af disse Redskaber. Ved Siden deraf har forskellige Arter af Kvarts (især Chalcedon) været brugt. Redskaberne er lavede af Stenflækker, bearbejdede ved Hjælp af Tryk og Slag. Forf. ser i den stigende Grad, hvormed Slibning af Stenene benyttes henimod Enden af den gamle Periode, og hvortil det for Grønland ejendommelige, blødere *angmak*-Materiale har givet Anledning, et Tegn paa Stenteknikens begyndende Forfald (S. 27).

Til de uddøde Redskaber, som ikke har efterladt Spor i moderne grønlandske Redskab, hører Skraberne, det enkleste af alle Stenredskaber, og det, som er talrigst repræsenteret i de grønlandske Fund. Skrabere er fundne i Grønland i forskellige Typer; overvejende er en Type med konveks Æg. Forf. mener, at dette Redskab ikke blot har været brugt ved Tilberedning af Skind; Eskimoernes Skrabere har i de ældste Tider haft en videre Funktion, ligesom de Former af samme Redskab, som findes i sydligere Egne af Amerika, idet de nemlig har været brugt til alt Arbejde i faste Substanser, Træ, Ben osv., altsaa i Stedet for Knive og lignende Redskaber. Andre grønlandske Skrabere har skraatstillede Ægge, og kun sjældent er Æggene slebne. En særegen grønlandsk Form er Skraberne med konkav Æg.

Hvad Stenknivene angaar, hævder Forf. i Modsætning de amerikanske Arkæologer, der har fundet Vanskelighed ved at skelne mellem Knive og Vaabenspidser, at det for Grønlands Vedkommende er

ved sit vidtomspændte Undersøgelsesmateriale, hvad der har muliggjort Forf. at udvinde Kriterier til en første Inddeling af Redskabstyperne og en Værdsettelse af deres Forhold til hverandre.

forholdsvis let at drage dette Skel. De grønlandske Vaabenspidser har faste, udprægede Typer, hvælvede Sider, tandede Rande, symmetriske Omrids, der ikke saa let forveksles med Knivenes forskellige Typer. Alle typisk eskimoiske Knive er tvæggede; nogle har rundede Blade, andre tilspidsede; Stenbladet har i Reglen en kort Skaftunge. De første er særlig karakteristiske for Grønland (Vestgrønland) (S. 41). Forf. gør endvidere opmærksom paa et ejendommeligt Stenredskab, der henregnes til Knivene, langagtigt, tilnærmelsesvis trekantet, men usymmetrisk, ofte med en lige og en konkav Side. Randen paa den ene Overflade har gjerne en Række Slibefacetter. Forf. sammenligner dette Redskab med et Par moderne, som Vestgrønlænderindene nu til Dags bruger ved deres Syarbejde, nemlig den saakaldte *tignasant*, som bruges til at lægge Folderne og glatte Sømmene med i Skindet, naar de syr deres Støvler, og *kilissut*, en lille Kniv til at udskære Skindstrimler og Remme. Disse Redskaber er maaske Moderniseringer i Metal af det gamle Stenredskab.

Det Spørgsmaal trænger sig paa: hvordan er det gaaet til, at Eskimoerne i Grønland fra gammel Tid har begyndt at bruge Metal til deres Arbejdsredskaber? hvorfra har de faaet Jærnet, og hvorfra den Tanke at bruge det? Blandt de mange Knive og Vaabenspidser, man har fundet i Grave og Ruiner, er der foruden en Mængde ægte Stenredskaber ikke faa, der har Ægge eller Odde af Jærn, og dette gælder ikke blot om Fundene fra den midterste og nordlige Del af Østgrønland. K. J. V. Steenstrup har paavist, at det i Grønland forekommende naturlige Jærn i nogle Tilfælde har været brugt af Eskimoerne til Forarbejdelse af Knive¹⁾. Men bortset fra disse enkelte Tilfælde, hvor der er fundet gedigent Jærn i Eskimograve, maa man antage, at Jærnet i de eskimoiske Redskaber stammer fra Evropæerne. Solberg fremsætter den Formodning, at Eskimoerne i Nordgrønland allerede i Middelalderen kan have lært Jærnets Brug af Islænderne, som bebyggede Sydgrønland. Dette forudsætter, at de to Folk har boet samtidig i Landet, og at de har haft Forbindelse med hinanden. De europæiske Knive og Vaabenspidser skulde da ikke blot til Dels have været Forbilleder for de nyere eskimoiske Redskaber, hvori Jærn er anvendt, men ogsaa have fremkaldt nye Typer indenfor Sten- og Benredskaberne, Overgangsformer fra den oprindelige, ægte Stenalderkultur til den nyere. Mellem de to Kysters Eskimokulturer er der ifølge Solbergs Mening den Forskel, at det nordlige Vestgrønland skulde have

¹⁾ Meddelelser om Grønland IV, 121.

haft en forholdsvis gammel Bebyggelse, medens Nordøstgrønland først skulde være blevet befolket for ganske faa Aarhundreder siden.

Forf. støtter sig til den Kendsgerning, at de eskimoiske Redskabsfund fra *Sermermiut* og *Qeqertug* i Nordgrønland, to gamle Bopladser i den inderste Del af Diskobugten, er saa omfangsrige, at de efter hans Mening nødvendigvis maa forudsætte en Beboelse gennem mange Aarhundreder, fra gammel Tid. Diskobugten og Umanakfjorden er, siger han, de eneste Steder i Grønland, hvor man finder Sporene af, at en virkelig ren eskimoisk Kultur har haft Sæde igennem længere Tider (S. 15 og 92). I Sydgrønland derimod bosatte Eskimoerne sig senere end Evroperne (Islænderne), hvad der straks maatte indvirke paa deres Kultur. Naar Are hin frode beretter, at de islandske Indvandrere, der først kom dertil, allerede dengang fandt Spor af, at Eskimoerne (Skrælingerne) havde færdedes der, kan Talen kun være om et rent forbigaaende Ophold; de er uden Tvivl hurtig vendt tilbage til den nordligere Del af Vestkysten, som i Virkeligheden frembød langt bedre Fangstpladser og Livsvilkår for Mennesker, der tilhorte den eskimoiske Kultur, end Sydgrønland. Baade Sæler og Rensdyr er talrigere der nordpaa; kun deroppe har Vinterfangsten paa Isen nogen Betydning; kun der er Klimaet svarende til den ægte eskimoiske Levevis. I disse nordlige Egne, siger Forf., kan Eskimoerne have levet uforstyrrede allerede paa Erik den rødes Tid, og Islænderne kan have opholdt sig længe (Aarhundreder) i Sydgrønland uden at ane deres Tilværelse i Nordgrønland (S. 90). Forf. beraaber sig her bl. a. paa *Historia Norvegiae*, der omtaler de første Sammenstød i Nordgrønland mellem Eskimoerne og Islænderne, og han anfører G. Storms Datering af dette Skrifs Affattelse til det 12te Aarh. som Bevis for, at Skrælingerne allerede saa tidlig (mindst saa tidlig) har befolket Nordgrønland (Diskobugten osv.)¹⁾. Dette stemmer imidlertid ikke rigtigt med, at man har villet henlægge Islændernes *Nordrseta* til disse Egne²⁾; thi Islænderne traf paa deres Ekspedition dertil i 1266 netop lige de første Spor af, at Skrælingerne (Eskimoerne) havde begyndt at vise sig der i Nærheden. Islændernes gamle Annaler og Skrifter beretter om, hvordan de islandske Storbønder i Syd-

grønland hver Sommer gjorde Rejser nordpaa for at fange Sæler og hente Tran hjem. De kaldte deres Sommerophold deroppe for „Nordsædet“, og deres Sommerholiger laa især ved *Greyppar* og *Króksfjardarheiði*. Solberg mener, at disse to Lokalteter maa søges sydligere end hidtil antaget (c. 70° n. Br.), og støtter sin Afvigelse derpaa, at de islandske Annaler omtaler, at der paa det Sted fandtes Drivtømmer „men ej voksende Træer; denne Grønlands Nordspids optager mest Træer og alt Opdrev af Havet, som kommer fra Marklands Bugter“. Denne Beskrivelse af Stedet skulde ifølge S. kun passe paa Egnene nærmest syd for Egedesminde (*Aitto*). Dertil er at bemærke, at hvis Drivtømmeret ikke optages af Mennesker, driver det videre i Havet; hvis Islænderne er rejst nordpaa langs en mennesketom Kyst til Diskobugten og Umanakfjorden, vil de have fundet det ilanddrevne Drivtømmer deroppe. Men deres Hovedopgave var ikke Indsamlingen af Drivtømmer, men Sælfangsten deroppe, den megen Tran, der var at hente. De drog op til de bedste Fangstpladser, altsaa netop til de to nævnte Fjorde, Disko og Umanak.

Men det er let at forstaa, hvorfor Forf. ønsker at lægge de to nævnte Nordbo-Sommerpladser længere sydpaa: den gamle eskimoiske Stenalderkultur, som han har paavist i de to nordgrønlandske Fjorde, skal være ældre end den Tid, hvorfra man hidtil har dateret Eskimoernes Ophold i Vestgrønland (paa deres nuværende Pladser); hvis Eskimoerne først skulde være ankomne i det 13de Aarhundrede til Nordgrønland, vilde man ikke kunne forstaa, at de har kunnet faa Tid til der at omforme deres materielle Kultur saa stærkt, som Tilfældet er. Der maa altsaa et større Tidsrum til, hvis man skal forklare de af Forf. antagne Omformninger af de grønlandske Stenredskaber og Vaabenspidser.

Desuden har det muligvis ogsaa spillet nogen Rolle for Forf., at han mener, at i Nordgrønland to Eskimokulturer er stødt sammen; at der har fundet et senere Fremstød Sted af Eskimoer nordfra og vestfra, tilhørende en nyere vesteskimoisk Kultur, hvis Levninger findes Side om Side med den ældste Eskimokulturs Levninger i Nordgrønland (S. 79—81) og særlig viser sig i Variationer af Pilespidser og Skrabere. — Hvordan dette nu end forholder sig, tør man vel drage i Tvivl, om det er nødvendigt at forbeholde saa mange Aarhundreder, som Forf. synes at ønske, til Forstaaelse af, at de nævnte Forandringer kunde være foregaaede³⁾. Der gives næppe nogen Beregningstabel

¹⁾ Det synes at være undgaaet Forf.s Opmærksomhed, at baade S. Bugge og Finnur Jónsson henlægger Skriftet til det 13de Aarh., allertidligst til Aar 1211, da det nemlig omtaler et vulkansk Udbrud i Havet ved Island, som ifølge de islandske Annaler har fundet Sted i det nævnte Aar.

²⁾ Se f. Eks. Meddelelser om Grønland XXXI, 24—25.

³⁾ Solberg fremdrager ogsaa en af Bjørn Jónsen overleveret Stednavne-række for at vise, at de islandske Sommer-

paa dette Omraade. Et intelligent Folk behøver næppe mange Generationer til at forandre sin Teknik, naar det tilskyndes af Forholdene indenfra eller udefra. Det forekommer mig altsaa ikke, at Solbergs Begrundelse er tilstrækkelig vægtig til at nødvendiggøre eller blot sandsynliggøre den Antagelse, at Eskimoerne skulde være ankomne til Nordgrønlands store Fjorde tidligere, end man hidtil har antaget, d. v. s. tidligere end i det 13de Aarhundrede.

Det forekommer mig derimod sandsynligt, at Jærnet til Dels allerede er tilført Eskimoerne fra de islandske Kolonier i Sydgrønland, efterat dette Stenalderfolk var indvandret til Nordgrønland fra Landets nordligste Egne. Jærnet har her afløst, eller begyndt at afløse, Stenredskaberne; og naar disse af Mangel paa tilstrækkeligt Jærn endnu stadig blev lavede en Tid lang, efter at de to Folk havde lært hinanden at kende, ændredes deres Former efterhaanden efter de modernere Jærnredskaber. Forf. fremsætter den Mening (S. 68) eller antyder ialtfald den Mulighed, at de trekantede Stenspidser, man finder indsat som Odde i de grønlandske Harpun- og Pilespidser, i Virkeligheden er af senere Oprindelse end Tilførselen af Jærnet og maaske skyldes en Efterligning af Vaabenspidser af Jærn. De ældste Harpunter har kun Benspids, uden indsat Sten eller Jærnod. — Jeg ved ikke, om Forf. har Ret, naar han i den enæggede Stenkniv, en Type, der i flere Eksemplarer er fundet i Nordøstgrønland, og som ogsaa kendes fra Nordgrønland (S. Tavle 4, no. 7 i hans Bog) vil se evropæisk Paavirkning. Netop den

fangstpladser maa have ligget syd for Egedesminde. Efterat G. Storm med Tilslutning af F. Jónsson har godtgjort, at Udgangspunktet i denne Række ligger $2\frac{1}{2}$ Breddegrad sydligere end tidligere antaget, skulde iflg. Solberg alle Islændernes nordgrønlandske Stednavne være at forrykke mod Syd, ogsaa de Navne, der ikke findes i den nævnte Række, f. Eks. de nordligste Fjorde med Greypar og Kröksfjarðarheiði. Men jeg forstaaer ikke, hvorpaa han støtter denne Antagelse. Selv om Bjørn Jónsens Stednavne maa rykkes sydpaa, vil Stedfæstelsen af Greypar og Kröksfjord, kort sagt Nordseta, forblive uberørt af denne Forskydning; disse Steder har ligget Nord for den fast beboede Kyststrækning og Nord for de af Bjørn Jónsen nævnte Steder. Endelig maa det erindres, at alle Afstande kun opgives i „Dagsrejser“, et meget elastisk Begreb. Jeg tror derfor, at jeg ikke behøver at opgive Tanken om, at det er de største Fjorde i Nordgrønland, Diskobugt og Umanakfjord, der sigtes til med de gamle islandske Navne. — Hvis Islænderne i disse Fjorde havde truffet Eskimoer allerede i det 13de Aarhundrede, maatte det have været omtalt i Kongespejlets Afsnit om Grønland (Speculum regale, forfattet c. 1250) saavel som i de islandske Annaler. Men Skrælingerne nævnes ikke med et Ord i disse Kilder.

Omstændighed, at en saadan enægget Stenkniv er funden baade i Nordgrønland og i Østgrønland, maa gøre os forsigtige. Ganske vist omtaler Boas¹⁾ den enæggede Kniv, han afbilder som en Mærkelighed fra Cumberland Sound (Baffin Land), som en senere Opfindelse, men hvor sen? hvis det viser sig, at Typen er fælles for Østeskimioerne, turde den dog være af før-evropæisk Oprindelse. (En enægget Kniv af Ben, med Æg af Sten eller Jærn, og med Haandtag af Træ, stammende fra Southampton Island (Hudson Bay), findes ogsaa afbildet hos Boas). Disse Knive har nogen Lighed med den eskimoiske Snekniv (Isskraber), hvad Solberg forresten henviser til (S. 59). Endelig kunde der vel endog være nogen Grund til at overveje den Mulighed, om ikke Metalkulturen i de grønlandske Redskaber kunde røbe Traditioner vestfra fra Eskimoerne i Coronation Golf, der anvender deres Egns naturlige Kobber i deres Redskaber. Ialfald maa der jo ogsaa der i gammel Tid — tidligere end i Grønland — have fundet en Brydning Sted mellem den oprindelige Stenteknik og en begyndende Metalkultur, og enkelte af de østeskimioiske Redskaber kunde allerede derfra have hentet et ejendommeligt Præg²⁾.

Hvad Nordøstgrønland angaar, slutter Forf. sig nærmest til den Tanke, at en i forholdsvis ny Tid ankommen Eskimoflok har delt sig og dels har sat Spor i Vestkystens Kultur, dels er vandret nordenom til Østkysten (S. 62, 79): dette kunde forklare visse Ligheder i Redskabskulturen, særlig Uloens (Kvindeknivens) sene Optræden i Nordgrønland, hvor den ifølge Forf. helt mangler i ældre Tid, og dens Tilstedeværelse i Østgrønland, hvor den endog optræder i forskellige Typer. Bortset fra Uloer og Mandsknive er Stenredskaberne fra den nordøstlige Del af Grønland kun meget svagt repræsenterede i Samlingerne. Forf. er dog maaske for hurtig, naar han af denne negative Grund vil drage den Slutning, at Nordøstgrønland ingen ren Stenalder har kendt (S. 60). Den Omstændighed, at Eskimoerne der har haft Jærn til deres Raadighed, har selvfølgelig grebet ind i deres Redskabskultur, men ikke overflødiggjort Stenredskaberne, og vi ved endnu intet om, hvor lang Tid Østkysten har været beboet forud for den Tid, da Jærnet begyndte at optræde. Forf. mener at kunne fastslaa, at Nordøstgrønlands Stenredskaber lige saa lidt som Vestgrønlands Uloer i Ælde kan stilles ved

¹⁾ Boas, Eskimo of Baffin Land and Hudson Bay (Bull. Amer. Mus. Nat. Hist., XV, 1901), S. 29 (cf. 27); — S. 70.

²⁾ Solberg stiller sig afvisende overfor denne Mulighed (S. 54).

Siden af de Artefakter, der stammer fra Vestgrønlands ældste Stenalder¹⁾; men helt overbevisende synes hans Grunde mig ikke at være, særlig fordi det kan hævdes, at hidtil foreligger der kun et meget fragmentarisk Materiale fra denne Del af Østkysten, og den Omstændighed, at enkelte af Fundene gør Indtryk af at hidrøre fra en ikke fjærn Fortid, ikke udelukker, at andre Fundstykker kan gaa langt tilbage. Hvorvidt der bestaar en direkte Kontinuitet imellem de ældre og yngre Formationer af den østgrønlandske Redskabskultur, er et Spørgsmaal for sig²⁾.

Hvad Jærnets Forekomst i Nordøstgrønland angaar, maa det vel for en stor Del tilskrives ilanddrevne Vragstumper, hvad allerede Ryder har bemærket³⁾. En Del af Jærnet kan ogsaa stamme fra Claverings Besøg 1823, idet han ved den Lejlighed forærede de Indfødte Knive og andre Genstande.

G. Swenander: Harpun, kastpil- och lansspetsar från Väst-Grönland. Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar. Bd. 40, No. 3. Stockholm, 1906. — Med 5 Tavler.

Ogsaa i denne Afhandling er det forsøgt at faa de gamle Redskaber — Harpunspidser fundne i de grønlandske Eskimograve — til at fortælle om Eskimoernes Fortid. Grundlaget for Undersøgelsen er lidt mere specielt end det foregaaende Arbejdes Grundlag. Den svenske Forfatters Opgave har først og fremmest været denne ene: nøjagtigt at bestemme og ordne den

¹⁾ Solberg kommer i denne Forbindelse ind paa de senere Aars Vandrings teorier og imødegaa særlig (S. 57—58) Schultz-Lorentzens Fremstilling af Sydøstgrønlandernes Vandringer om til Vestkysten som Udtryk for en fortsat Bevægelse i denne Retning (M. o. Grøn. XXVI). Ved Omtalen deraf kommer han til at ytre, at Schultz-Lorentzen siger et, jeg et andet om Østgrønlandernes Sprog, idet jeg har omtalt en „slaaende Forskel“, Schultz-Lorentzen en Overensstemmelse mellem østgrønlandsk og sydvestgrønlandsk Sprog, Men der er ingen Modsigelse imellem os: jeg har nemlig (M. o. Grøn. XXXI. 43, 393) sammenlignet Ammassalikdialekten med Godthaabdialekten, Schultz-Lorentzen de to allersydligste Dialekter paa begge Kysterne. Min Kilde er ikke blot Cranz, men andre (jf. a. S. S. 187) og jeg anfører kun Cranz's Bemærkning, fordi den, saa gammel den er, stemmer med det Resultat, jeg 150 Aar efter ham er kommen til. Paa selve Østkysten er (var) der en Forskel mellem nordlandsk og sydlandsk Dialekt.

²⁾ Solberg imødegaa naturligvis af samme Grund (S. 18—19) Ryders Anskuelse (M. o. Grøn. XVII, 343) om de nordøstgrønlandske Husruiners høje Ælde.

³⁾ Meddelelser om Grønland, XVII, 322.

righoldige Samling af Harpun- og andre Vaabenspidser, der findes i Rigmuseet i Stockholm, de fleste stammende fra Vestgrønland, en mindre Del ogsaa fra Østgrønland. Man vil finde disse Genstande fortrinligt gengivne i Lystryk paa de fem Tavler, der ledsager Afhandlingen. I Teksten er der knyttet en nøjagtig Beskrivelse til hvert enkelt Stykke, saaledes at hver typisk Ejendommelighed og hver Særegenhed fremhæves. Med en forhavsende Regelmæssighed er disse mange Fundstykker ordnede saaledes, at de illustrerer et helt System med Over- og Underinddelinger. Den første Klasse af Harpunspidser udgøres f. Eks. af dem, der kun har en Modhage (hel eller tveddelt) ved Spidsens bageste Del (Basis). Indenfor denne Klasse dannes den første Art Harpunspidser af saadanne, i hvilke Linehullet gennemborer Spidsen direkte fra Siderne (lateralt). Og saaledes videre. Den nøjagtige og mønstergyldige Beskrivelse af de enkelte „Individer“ vil beholde sit Værd, selvom det skulde vise sig, at Systemets meget skarpsindigt fundne Idé ikke fuldstændig svarer til den naturlige Udvikling.

Man mærker, at Forf. er en Landsmand af Linné; han beskriver og ordner sine Harpunspidser, ligesom den berømte Botaniker sine Planter, i et stort harmonisk System efter visse formelle Kendemærker, der er fælles for alle Individerne. Men samtidig er hans System saa snildt indrettet, at dets Ordning til Dels harmonerer med Murdochs Teori om Harpunspidsernes Udviklingstyper; de ældste Harpunspidser har været helt af Ben og har ikke kendt til nogen indsat Stenod; forsaavidt Spidsen fortil har haft en Modhage, ligger denne i samme Plan som Basalhagen og vinkelret paa Linekanalen; hele Spidsens Form er ligesom sammentrykt fra Siderne, høj og smal i Tværnsnit. Denne Type forbedres i Tidens Løb ved forskellige smaa Forandringer i Modhagernes Antal, Former og indbyrdes Stillinger, ved Linehullets Forsyning med Sidegruber, endelig ved Indsættelse af en løs Sten- eller Benod i en Spalte i Spidsen som Erstatning eller som Forstærkning af Vaabnets Benende.

Det skal her særlig interessere os at høre Forf.'s Mening om de Harpunspidser fra Nordøstgrønland, der i 1899 indsamledes af Dr. Hammar i Frants Josefs Fjord. Swenander finder, at flere af disse Harpunspidser udviser den oprindelige Type ganske uforandret, og at der desuden findes Overgangsformer til mere moderne Typer. De fleste af dem er tilspidsede fortil uden Spor af, at der har været indsat en løs Od; de er tildannede af et udeelt Benstykke. Kun paa enkelte ses i Spidsen en horisontalt beliggende Fure, hvori en

løs Sten- eller Benod har været indklemmet: paa en enkelt Spids ses et Hul, der viser, at Odden har været fastholdt med et Søm. Der har altsaa fundet en Udvikling Sted fra en oprindelig Type til forskellige Overgangsformer. Derimod skal der intet Eksempel findes i Samlingen paa, at moderne vestgrønlandske Harpunspidser med Linehul paa Undersiden har været kendte her. Saadanne træffes først længere sydpaa, nemlig ved Ammassalik — hvor Forf. til Gengæld mener, at de gammeldags Harpunspidser ikke forekommer. Af denne Grund drager han følgende Slutning:

„Det ser af detta ut, som om den först indvandrade, från norr kommande befolkningen på Ostgrönland utdött, och Angmagsalikarne först sedan ditkommit från Västgrönland, vil då troligen genom kringgående af Grönlands sydspets.“

Som Forf. imidlertid selv har paavist, findes der Nord for Ammassalik Overgangsformer til moderne Typer, der kan jævnføres med tilsvarende fra Vestgrönland (Inv. Pfaff 35, 38 og 80). Dette maa vel forudsætte en oprindelig Forbindelse (Mellemandel) med Vestgrönland i forholdsvis moderne Tid, en Tilgæng eller ialtfald en Paavirkning gennem Handelsberøringer paa den nordøstlige Del af Grönland sydfra. Det synes som om Moderniteten i Vaabenspidserne er trængt op langs Kysten sydfra. Hvorfor udsønde Ammassalikerne fra Østkystens øvrige oprindelige Befolkning af den Grund, at de har endnu mere moderne Harpunspidser end de Typer, der findes nordpaa? Disse Nordøstgrönlandere er uddøde eller er blevne afskaarede, inden de allernedste Spidser naaede op til dem og fortrængte de gamle — medens dette sidste er sket i Ammassalik, hvor Forbindelsen har holdt sig indtil nyeste Tid. For 200 Aar siden har formodentlig Ammassalikerne haft Spidser af ældre Typer, mere lignende dem, der nu findes som Oldsager i Nordøstgrönland.

Solberg kommer i sin nysnævnte Afhandling ikke nærmere ind paa Spørgsmaalet om Ammassalikkulturens Stilling, men finder dog i Sammenhæng med sine særlige Iagttagelser Anledning til at fremhæve den Mulighed, at „Beboerne af Angmagsalik udgør en af saavel nordlige som sydlige Elementer bestaaende Blandingsstamme“ (a. S. S. 58, jf. 60—63), en Opfattelse altsaa, der i Modsætning til Swenanders vilde forklare Kontinuiteten i Udviklingen af den østgrönlandske Redskabskultur.

Gennem videreførte Sammenligninger udformer Swenander til Slut sin Anskuelse om Harpunspidstypernes Fordeling over hele Eskimoomraadet: „Vi finna vidare, att den äldsta typen har den vidsträck-

laste utbredningen, nämligen hos alla amerikanska och grönländska eskimästammar (möjligen med undantag af den vid Angmagsalik), att öfvergångsformerna till de mera moderna typerna äro gemensamma för åtminstone östligt boende central-eskimäer, väst- och ostgrönländare, under det att de moderna typerna hos hvar och en af dessa grupper är för densamma uteslutande karakteristisk. Detta bekräftar ju med tydlighet den gängse åsikten om eskimäernas utbredning från väster mot öster¹⁾. Redan under en tid, då den ursprungliga harpunspets-typen ännu var i bruk, ha eskimäerna från väster utbredt sig öfver sitt nuvarande område.“

Forf. synes altsaa ganske at stille sig paa den Rink'ske Hypoteses Side, idet han antager en fortsat Udbredelse af Eskimoerne fra Vest til Øst, fra Alaska til Østgrönland. Dette er, hvad Harpunspidserne har fortalt ham, hvad de har bestyret for ham.

Vi har nu altsaa set, at tre Forskere, hver fra sit af Skandinaviens Lande, omtrent samtidig har fordybet sig i en bestemt Side af det arktiske Folks Kultur. De har gransket Eskimoernes Erhvervsliv og deres Fangstredskaber og stræbt at bestemme Typerne, dels de endnu levende, dels de uddøde, for i Arkæologiens døde Sprog at læse sig til, hvordan Fortidens Udvikling har været, hvilke Former der er de oprindelige, hvilke der er de nye, og hvad man deraf kan slutte om Eskimogruppernes Slægtskab eller Berøringer med hinanden, om deres Vandringer osv.

Hjembragte etnografiske Samlinger fra Grönland har opflammet til denne Kappestrid. Det er glædeligt at se, at der her i Nordens Lande igen er vaagnet en Forstaaelse af, at disse Kulturrester fra en fremmed Nation har en stor Interesse og dette ikke mindst for os Skandinaver, da vi jo fra gammel Tid har staaet i et særlig nært, om ikke altid lige venskabeligt Forhold til „Skrælingerne“ i Grönland og i Amerika. I de nordiske Landes Museer er der samlet en større Mængde af etnografisk Materiale fra Eskimolandene end der findes i Udlandets Museer, etnografiske Samlinger ikke blot fra Vestgrönland, men ogsaa fra Østgrönland, fra den Kyst i Amerika, der ligger Nordens Lande

¹⁾ Dette gælder såsom nævnt dock troligen ej „Angmagsalikarne“. Ammassalik skulde efter Swenanders Opfattelse med andre Ord være Østgrönlands yngste, senest befolkede Boplads, en sen Udløber fra Vestgrönlands Eskimokultur. Men en fremtidig arkæologisk Undersøgelse paa selve Stedet vil bekræfte denne Opfattelse?

nærmere end noget andet Punkt i Evropa, kun adskilt ved Polarisens Bælte og Golfstrømmens nordligste Vande. De, der skal arbejde komparativt med det hele Materiale, vil vel beklage, at det er blevet saa spredt, som det er, at det undertiden har været ukyndigt og mangelfuldt optaget, og at vistnok adskillige etnografiske Privatsamlinger fra Vestgrønland er gaaede tabt for

Offentligheden, saa at Vestgrønlands Arkæologi derved i Virkeligheden er hæmmet af forskellige Vanskeligheder. Materialets Spredning i de forskellige Museer har alligevel medført det Held for Forskningen, at hvert Land har følt sig opfordret til at yde Frugter af sit Eje i Form af saadanne videnskabelige Undersøgelser som dem, der her er fremkomne i den nyeste Tid.

Polarforskningen og den historiske Kritik.

Af Axel Anthon Bjørnbo.

I.

Svar til Hr. N. C. Kragballe.

I forrige Hefte af Geografisk Tidsskrift har Hr. N. C. Kragballe ved nogle dadlende Bemærkninger om min Anmeldelse af Robert E. Peary's sidste Bog givet mig en ingenlunde ukærkommen Anledning til at tage Spørgsmaalet om Polarforskningens Stilling til den historiske Kritik op til alvorlig Undersøgelse. I en Anmeldelse af en enkelt Ekspeditions Beretning lader dette Spørgsmaal sig nemlig kun behandle rent i Forbigaaende, og uden givne Anledning betænker man sig noget paa at tage den Art Emner op, fordi man da nødvendigvis bliver den udfordrende Part. Nu derimod, da min Stilling er den angrebne Anmelders, har jeg Selvforsvarets Ret til efter beskeden Evne at drøfte en Sag, der efter min Mening trænger til at drøftes — og længe har gjort det. Yderligere baner Hr. Kragballe mig Vejen ved sin saglige og fuldt ud urbane Form, som navnlig maa anerkendes, fordi min Anmeldelse aabenbart har irriteret ham stærkt, ja saa vidt jeg kan forstaa, ligefrem krænket hans Følelse og Retfærdighedssans. Og selvfølgelig — paa en, der anser Peary ikke blot for den, der for Tiden *har* det største Navn paa den arktiske Forsknings Omraade, men ogsaa for den, der er mest værdig til at bære det, maatte mit Forsøg paa at skille Skal fra Kærne virke enten deprimerende eller irriterende.

Jeg formoder iøvrigt, at det er gaaet andre som Hr. Kragballe, ja at han maaske endda er at opfatte som en typisk Repræsentant for de ret vide, geografi-

interesserede Krese, der uden Forstaaelse og Respekt for den videnskabelige Polarforskning og uden grundigt Kendskab til Polarforskningens Historie lever et Stykke Følelsesliv i en om ikke blind — saa dog kritikløs Beundring for Polarheltenes Mod, deres Æventyr og Farer, deres Lidelser og Død. „Vi, som sidder i vore Stuer og læser disse Mænds Bøger og forbløffes over deres Bedrifter“ med disse Ord kendetegner Hr. Kragballe sig selv og sine Lige; og han sætter just der Fingeren paa det ømme Punkt: vi forbløffes — og i vor Forbløffelse mister vi let Evnen til at skille Guldet fra Slakkerne, og Facit bliver: Ligeegyldighed overfor de solide Resultater — endog de geografiske —, Ufølsomhed overfor Polarforskerens Klogskab og Forudseenhed og en ganske ukritisk Nydelse af de indtrædende Katastrofer uden Hensyn til, om de skyldes uafvendelige Uheld eller de Rejsendes svigtende Evner eller Mangel paa Forudseenhed. Hvad Programmet for en Ekspedition var, om Maalet blev naaet eller ikke, det er ligegyldigt, blot der hænder noget — og helst noget slemt: Skibe, der knuses i Isen; Folk, der driver hjælpeløse om paa Isflager; udhungrede Stakler, der maa leve af Hundeseler og Støvlesaaler; Matroser, der spiser deres døde Kammerater osv. osv., hvad det nu kan være. Hovedsagen er, som Hilmar Tønnesen siger: „det staalsættende i at følge Menneskene i deres Kamp med Elementerne.“

Det er denne Kritikløshed hos det polarbejgestrede